

Framda høgrapolitiska ránið er mønustingurin men gjaldsjavnahall og uttanlandsskuld eingin trupulleiki

Ein nýggj áskoðan í sambandi við gjaldsjavna og uttanlandsskuld vinnur frama — uttanlands. »Vit hava onga yvirnýtslu. Gjaldsjavnin átti ikki at verið orsök til svovnloysi. Hovudsdentur á lønarpolitikkin burturvið — froyingar bera seg ikki ábyrgdarleyst at og alt hetta nógva tosið um oyðsl og yvirnýtslu er nakað slutur«.

Soleiðis ljóðar ein «samansett» version av tí broyttu fatanini av «veruleikanum», sum m.a. í USA er um at hava vent teoretiska meginrakinum, tá talan er um gjaldsjavna og uttanlandsskuld.

Tað er mín meting, at hendan fatanin so við og við vinnur størri og størri frama í Danmark», sigur fyrrverandi yvirvismadurin, professarin Karstin Laursen við dagblaðið Information.

Tað eru annars fleiri ár síðani hann sjálvur slepti tí konventionelli áskoðanini á eitt nú uttanlandsskuld, og hann heldur ikki at gjaldsjavnahallið er nakar samfelagsligur trupulleiki:

«Tað eru nøkur vanlig fók, sum hava læt sær pening í utlandinum (í okkara føri mest í Danmark) — og tað eru so sanniliga hesi somu fólkini, ið skulu gjalda lánini aftur — «Tað verður so ikki eg», sigur professarin.

Kjak

Tey politisku tilmælini, ið standast av «nýggju» áskoðanini, vikja so avgjørt frá higartil førdum økonomiskum politikki, at «mótsøgnirnar» í sær sjálvum gera tað neyðugt við breiðum kjaki.

Danska blaðið Information hevur av hesi orsök heitt á fyrrverandi chef-økonomin í DK Børs — KALCKAR, Lars Tyge Nielsen, um nærri at greiða frá sínum meiningum. Hesin, ið nú er gestaprofessari á Københavns Universitets Økonomiske Institut hevur meira, heldur enn aðrir danskir økonomar, gjort seg til

talsmann fyri teirri nýggju áskoðanini, ið onkur kallar «tann modernaða» áskoðanin í sambandi við kjakið um gjaldsjavna og uttanlandsskuld.

Ein áskoðan, sum so langt ífrá allir økonomar visa frá sær, sigur Tyge Nielsen. Kjakið verður so avgjørt tikið í álvara, sigur hann, og visir til greinar í donskum yrkis-tíðarritum, so sum Nationaløkonomisk Tidsskrift í Økonomi og Politik, umframt kjakið um gjaldsjavnapolitikki í seinastu frágreiðingini frá formanskapinum í tí økonomiska ráðnum.

Heldur enn at sláa onnur á hovðið, tá tey, ikki sum hann sjálvur, hava sæð tað tíðarinnar «nýggja ljósið», so tykist Lars Tyge Nielsen í sínum formuleringum at gera sær stóran ómak við at bjóða til kjak.

Eingin munur

«Ein av trupulleikunum av at argumentera fyri egnum sjónarmiðum, er tann, at tað óvugta sjónarmiðið so sjáldan verður nágreiniliga lýst. «Øll» ganga við útfrá sum givið, at gjaldsjavnahall er til álvarsligan skaða fyri landið.

Eg kann ganga við til, at almenni parturin av skuldini kann vera ein trupulleiki fyri samfelagið, (i Føroyum er í so máta talan um so litlan part sum 31,5% og tá eru kommunurnar við í myndini við 26%).

Men skal nakað gerast við tað, so eru tað bæði innanlands- og uttanlandslántøka til tað almenna, ið farast skal í holt

við — um so var.

Uttanlandsskuldin hjá privata sektorinum er harafturimóti ikki nakað, ið eigur at vera orsök til orkmylan.

Tað ger ongan mun, um privat fólk og privat virki taka eitt lán í utlandum, ella tey taka eitt vanligt lán í einum føroyskum/donskum peningastovni. Hvørki tað eina ella tað annað hevur fyri neyðni at vera samfelagsliga skaðiligt. Í báðum forum vita lantakararnir ju, at teir sjálvir skulu forrenta og avdraga skuldina (og hugsa vit um Føroyar, so kemur eisini afturat áhugaverdi spurningurin um innanríkislántøka er uttanlands skuldbinding) — men óansæð — so skuldi eingin höttan ligið goymd í hesum, um rætt er farið fram.

Er talan um nakra höttan, so er alt í sambandi við uttanlandslántøku (skuld) ikki komið fyri ein dag enn. Iðnað og áhaldandi hetzin frá Sundstein og Ellefsen á tær almennu Føroyar í sambandi við uttanlandsskuldina og gjaldsjavnahallið líknar einari snaring út av vegnum, í einari royndi at fáa fólk ið — tær almennu Føroyar — at hyggja eftir øllum øðrum enn veruleikanum sjálvum.

Hetta sniðalopið hjá hesum báðum revisionsdreingjunum mótevgis teimum somu almennu Føroyum, sum ár undan ári trúliga hava gildið umleið triðingin av neyðuga «seluvirðinum» hjá monopol-seluni — hesum Hernhúts líkindi felagsskapinum (av týskum uppruna), sum nú einaveldugt stýrir, skaltar og

valtar við meginpartinum av føroyskum fiskiriki-dømi, sum í teirra hondum (samb. Birgir D.) einans gevur helvt av aktuellum marknaðarvirði. Hesar somu almennu Føroyar eru og verða nú reyrendar og mergsúgnar av krit-hvitum einglum, sum júst í hesum døgum leggja steinar oman á byrðu og við at tvangsútskriva 200 mill. fleiri krónur til, í størsta mun, egi forbrúk, alt meðan hesir matadorar gera klárt at geva tær mønustingin.

Tað, sum irestar, er fremmand figgjarstýring (økonomisk administration), og imeðan fáa vit kapital- og folkaflutning til nýggju Føroyingahavnina í USA, á Aleutunum, í Kanada, meðan onkur spælir sær við royndum í namibiskum havoki, og aðrir aftur reka óføra forrætning við at gera nýtslu av sjálvboðnari líkvíðing, umframt tað, ið ein kundi kallað vanliga spekulatið, meðan onkur annar byggir (og umbyggir) «tunfiskiskip» fyri landskassans rokning? Meðan skipið annars verður leigað av tí almenna, tí at skipið heilt einfalt ikki var liðugt at byggja, tá tað einferð var útloyst av trotakomnari skipasmíðju í Fraklandi.

Tað, vit ikki vita, og tað sum irestar, er bankanna lutur í hesi innanríkis lántøku (? exporterað til valutarakursellina í Luxembourg), og sum kallað verður uttanlandsskuld? skuld.

Sum áður víst á, um alt er gingið fyri seg, so sum tað eigur, er eingin vandi í, hvussu nógva ella hvar ein privatvur lænir — tað verið

seg innan- ella uttanlands. Tað gerst ikki hættisligt fyrr enn bankarnir byrja at hanga uppá lántøku til ikki-rentabult (ella valuta-gevandi) fyrirkassemi hjá (sambært Sundstein, okt. 88) privatum, frium og frælsum vinnulivsmönnum. Hava bankarnir spælt við, so er skaðin longu hendir, og er tað so, so vil tilíkur skaði raka alt samfelagið og neyvan verður tað nakrantíð avdúkað og neyvan kann tað nakrantíð gerast upp, um tiltak tamarhaldsloysi hevur fingið fastatøkur í privat-u bankunum.

Hinvegin — um eitt uttanlandslán verður brúkt til at figgja okkurt, sum ikki gevur nakra valutainntøku, so kundi verið spurt eftir, um ikki nakað av valuta kom at mangla í (i tí samlaða roknistýkkinum). «Nei, figgjar ein t.d. eina nýggja restauratið við lani í utlandinum, so vinnur ein føroyskar krónur við at selja t.d. smurt føroyskt breið o.s.fr., og tá ein, fyri at keypa smurda breiðið er vistur til at spara á onkrum øðrum øki, drekka øl heldur enn vin t.d. ella lora aðrastaðir á budgettinum. Stutt sagt kann sigast — nýtir tú meira pening á heimamarknaðinum, so brukar tú teir í hvørtfall ikki í utlandinum. Men hvussu nú, um fólk vilja hava bæði smurt breið og vin, og harafturat sláa í borðið hjá arbeiðsgevaranum fyri at fáa hægri løn?

Iðan, ger ein tað, so sigur arbeiðsgevarin óivað nei, um tað ikki longur er lønsamt fyri hann — ella eisini er ein dugnaligur og fær meira í løn, og hvi

skuldi ein tá latið profittin til arbeiðsgevaran, einsamallan.

Lønarsamráðingar

Heldur tú, at arbeiðsmarknaðurin virkar sum ein marknaður, har tað ræður fullkomin fri kapping? «Nei, men tosar ein um gjaldsjavna og skuld, so eru tað tey langsiktaðu perspektivini, ið telja, úrslitið av teimum einstøku lønarsamráðingunum kunnu verða ymiskar og hava eitt stuttsiktað árin á gjaldsjavnan, men uppá eitt sindur longri sikt hava partarnir á arbeiðsmarknaðinum onga ávirkan á lønarlagið — tað eru altjóða viðurskifti, langtíðarbrotyngingar í eftirspurning og útboði, ið avgera lønirnar.

Politisk stýring — og skortandi politisk stýring

Lars Tyge Nielsen heldur hinvegin, at marknaðarkreftirnar hava ein avgerandi týdning, tá tað snýr seg um samfelagsbúskapin (i Føroyum eru tað í tiskili tað serliga liðið av produsentum av einum niðurgjörðum vøruútboði, við útgangsstøði i niðurgjörðari rávoru, sum snøgt sagt hava at kalla alla skuldina fyri tí óða leiki, ið fer fram í Føroyum. So her í landinum er tað paradoksalt nokk meira politisk stýring, ið kundi havt minkað um skjótt komandi, búskaparlaga ragnarokið).

Lars Tyge Nielsen gongur útfrá, at fólk royna at meta um framtíðarvæðingarnar, tá tey taka avgerðir av økonomiskum slag. Tey gera tað ikki serliga